

Een vossenfamilie in Meijendel

Honden met de gratie van katten

Door G.J. de Bruyn

In de voorzomer van 1986 hadden wij het voorrecht om twee maanden lang het wel en wee van een vossenfamilie mee te kunnen maken. Het gezin bestond uit een rekel, drie moertjes, drie grotere en twee kleinere jongen. In totaal zijn we dertig maal gaan kijken, meestal in de ochtend tussen zes en negen uur, een enkele maal ook 's avonds. Alleen de laatste keer, op 14 augustus, waren er geen vossen meer te bekennen.



In het hoge gras is het goed muizen vangen
(foto: P. den Brabander).

Fascinerende ontmoetingen

Op 11 juni, om half acht in de morgen, zag ik ze voor het eerst: drie jonge vosjes, spelend in het door de ochtendzon opgewarmde mulle zand en twee daar rondom patrouillerende moertjes. Ook na de vijftwintigste keer raak ik nog steeds gefascineerd door zo'n schouwspel: enerzijds de onbekommerd ravottende jongen met hun wollige grauwe pels en hun argeloze, ronde kopjes, anderzijds de alert door de struiken sluipende gladharige rode moertjes, die je af en toe met hun spitse snuiten minuten lang aanstaren als ze bij je in de buurt komen.

Het woongebied van deze familie lag erg gunstig voor het doen van waarnemingen: een betrekkelijk vlak gebied met veel open plekken, dat aan drie kanten goed te overzien is vanaf hoge heuvels. De vossen lie-

ten zich gemakkelijk benaderen, als we ons maar aan de regels hielden: geen plotse bewegingen en geen geluid maken, onder de wind blijven en niet naar ze wijzen.

Dikwijls nam ik één of twee belangstellenden mee, zodat ik in het totaal twintig personen kon laten meegenieten zonder de vossen te verstoren.

Familie portret

De grote grijze rekel had zwarte dijen en een opvallend lichte staartwortel. Hij bemoeide zich actief met zijn gezin. Hij bracht niet alleen konijnen aan, maar fungeerde ook als oppas als de moertjes op jacht waren; soms speelde hij met de jongen. De drie moertjes waren waarschijnlijk een stuk jonger, helder roodbruin en zo op elkaar gelijkend, dat ik ze niet goed van elkaar kon onderscheiden. Met de vijf jongen was dat wel het geval. Allereerst was er een verschil in leeftijd van drie tot vier weken tussen twee groepen. De drie ouderen ontmoette ik het eerst: Witkwast, licht gekleurd en met een grote witte staartpunt, Zwartstaart, iets donkerder en met een zwarte staart met een kleine witte punt en Witrand, heel donker, met witte randjes aan de oren en een witte staartpunt met een zwarte ring. Witrand en Zwartstaart trokken veel samen op: spelen, tegen elkaar aanliggen en samen op excursie door het struikgewas. Meestal als je twee vossekopjes tussen de duindoorn zag opduiken waren het die van Witrand en Zwartstaart.

Pas na een week ontdekte ik dat er ook nog twee kleinere jongen bij het gezin hoorden: een licht getekende, veel gelijkend op Witkwast, maar met een zwart staartpuntje: Zwartpuntje en een zeer donker getekende, gelijkend op Witrand, maar zonder witte oorden: Zwartoor.

We konden zien dat één en hetzelfde moertje zich achtereenvolgens bezighield met een klein (Zwartoor) en met een groot jong (Witkwast). Minstens één van die twee was dus niet haar eigen jong, maar van beiden werd uitvoerig de vacht verzorgd: heel voorzichtig werd steeds een plukje haar tussen de snijtanden gekamd, met opgetrokken lippen.



Een plekje om te mediteren (foto: P. den Brander).

Zwartpuntje

Mijn eerste ontmoeting met Zwartpuntje was heel bijzonder. Juist had ik, liggend achter een duinkammetje, de rekel thuis zien komen. Hij verdween onder zijn 'slaapmeidoorn' in het noorden. Daarna voerde de westenwind een duidelijke, maar niet zo scherpe vosselucht aan. Ik stond voorzichtig op en zag op een kale plek op ongeveer twintig meter afstand een jong vosje, veel kleiner dan het drietal dat ik al had leren kennen. Het verdween onder een kardinaalsmuts. Op blote voeten sloop ik ernaar toe en pas op vier meter zag ik het vosje aan de voet van een stammetje druk bezig met z'n snuitje en voorpootjes. Bovenin de hier en daar nog niet kaalgevreten struik waren fitissen aan het pikken in de spinsels van de stippelmotlarven. De rupsen lieten zich aan draden zakken en verzamelden zich onderaan de stammetjes. Zo'n tien minuten lang kon ik zien hoe zowel het vosje als de fitissen de larven aten van de kardi-

naalsmutsstippelmot! Toen klonk er gekraak aan de andere kant van de struik. Zwartpuntje keek geschrokken om zich heen, zag mij en schoot in paniek weg.

De volgende leuke ervaring met Zwartpuntje was twee weken later bij dezelfde waarnemingspost. Hij lag op ongeveer twintig meter van ons af, opgerold, kop omlaag en ogen dicht. Wat verderop lag Witkwast languit gestrekt naar ons te kijken. Na enige tijd stond Witkwast op en ging naar Zwartpuntje. Deze tilde zijn kop op, keek naar ons en legde de kop weer in slaaphouding. Witkwast ging weg maar kwam weer terug, stond vlakbij Zwartpuntje en keek naar ons. Weer keek Zwartpuntje op, maar hij vond ons nog steeds niet de moeite waard en 'sliep' verder. Witkwast gaf het op en verdween achter het struikgewas. Een kwartier later kwam de rekel met een konijn in de bek het woongebied binnen en de 'slapende' Zwartpuntje rende als eerste erop af, gevolgd door de drie halfwas vossen.

Het vosje had niet met een volle maag liggen suffen, zoals we eerst dachten, maar zeer alert liggen wachten op het ontbijt. Wij waren alleen maar niet interessant omdat we geen konijn bij ons hadden.

Konijnen

In totaal zagen we negen maal een konijn aangedragen worden. De jongen zaten 's ochtends vaak op uitkijk, net als leeuwen vlak voor voedertijd in de dierentuin, ieder op zijn eigen favoriete plek. De aangebrachte konijnen waren halfwas en zonder kop. Eén jong wist de buit van de oudervos te bemachtigen en rende er mee weg; de anderen gingen er in een wilde jacht achteraan. Na veel geblaf en gegrom tussen de duindoorns keerde de rust weer. Eenmaal zat ik plotse-ling tijdens zo'n achtervolging midden tus-sen de jonge vossen. Gelukkig waren ze zo op zoek naar het konijn, dat het niet in hen opkwam om van mij te schrikken.

De konijnen werden niet in de buurt van het hol gevangen. Het vosseterritoor be-stond uit twee zones: het woongebied, een cirkel met een straal van ongeveer driehon-dert meter, waarbinnen de opgroeiende jongen zich ophielden en het jachtgebied daaromheen. Binnen het woongebied waren de konijnen niet bang voor de vos-sen. We zagen dagelijks konijnen foura-geren en toilet maken op minder dan tien meter van een vos.

Slechts eenmaal zag ik de rekel, die toe-vallig op weg was naar zijn slaapmeidoorn en toen een konijn tegenkwam, een paar versnelde pasjes doen. Het konijn deed dat ook, maar de rekel vervolgde zijn weg en het konijn ging door met eten.

Zelfs zag ik een keer dat een konijn lang-zaam maar zeker een stilzittende vos nader-de. Als dat andersom was geweest had ik hier nu zeker enthousiast beschreven hoe ik een vos een konijn had zien besluipen!

Dat laatste heb ik nog niet kunnen waar-nemen. Ten eerste keek ik meestal in het woongebied en ten tweede is het jachtge-bied zo groot dat de trefkans zeer klein is. Wel werd ik er een keer door eksters en

vlaamse gaaien op attent gemaakt, maar toen ik ter plaatse kwam, kon ik alleen nog maar een vos met een konijn zien wegllopen. Ook in het woongebied had ik trouwens veel hulp van eksters bij het opsporen van vos-sen. Deze vogels zitten dikwijls in bomen vlak boven een rondsluipende vos en als er geen boom of struik in de buurt is, wagen ze zich op de grond op een paar meter af-stand.

Als oecoloog ben je natuurlijk weer geneigd om na te denken over de functie van het niet vangen van konijnen in het woongebied. Het viel mij steeds op dat konijnen veel eerder reageren op de trillingen van de grond die je met lopen veroorzaakt en ook veel meer zien, dat laatste vooral doordat ze ook ver naar achteren kunnen kijken. Zodoende zijn ze een ideaal aanvullend alarmsysteem in het woongebied. Boven-dien kan ik me voorstellen, dat als de op-groeiende jongen daar aan toe zijn, de 'schoontijd' in het woongebied althans voor hen wordt opgeheven, zodat hun eerste ko-nijnen wat gemakkelijker te vangen zijn.

De jongen zwermen uit

De halfwas jongen maakten af en toe excu-rsies met een moertje. Eén of twee jongen lopen dan achter een oudervos aan, heel serieus sluipend tussen de struiken. Toen de jongen wat meer ervaring hadden, za-gen we ze ook zonder begeleiding allerlei tochtjes maken en in juli kwamen ze ook zelfs buiten het woongebied. Zo kon het gebeuren dat een moertje, dat een konijn binnenbracht, geen jongen 'thuis' trof. Ter-wijl we op veertig meter afstand, zonder enige dekking, met ons drieën stonden te kijken, groef ze met de voorpoten een kuiltje, legde daar het konijn in en schoof met de snuit zand erover. Onderwijl keek ze af en toe naar ons, maar ze vond onze aan-wezigheid kennelijk niet erg verontrustend.

Op dertig juli zagen we Zwartpuntje achter een moertje aanlopen. Af en toe keerde het moertje zich om, drukte de kop tegen de grond en liet de tanden zien. Uiteindelijk verdween het moertje en bleef Zwartpuntje alleen achter.

Dat was onze laatste waarneming aan het vossengezin. Daarna was het woongebied verlaten en moesten we het weer hebben van de normale incidentele ontmoetingen met verspreid door de duinen lopende vos-sen, zoals ons dat de laatste jaren gelukkig vaak overkomt en zoals ons dat, naar we hopen, tot in lengte van dagen zal blijven overkomen.

Gerrit-Jan de Bruyn is universitair docent aan de Vakgroep Populatiebiologie van de Rijksuniversi-teit Leiden.

*Spelende jonge vossen
(tekening: K. Prins)*

